

4/14

E. M. Forster och Indien

I SIN BERÖMDA roman från Indien ger E. M. Forster en kritisk bild av sina landsmän, som då ännu var landets härskare; de är överlägsna, oförstående, trångsyniga, kantiga, i bästa fall korrekt fantasilösa gentlemän i en främmande och sagolik värld. Men det är tydligt att han i mycket delar den brittiska attityden. Indierna — huvudsakligen muhammedaner — skildras med sympati och orolig ömhet, men Forster står inte riktigt ut med dem. De är naiva och sluga, älskliga men alltför slarviga; ineffektiviteten, opålitligheten, vagheten går på nerverna. De ord som britter och amerikaner använder om färgade — och även en hel del vita — folkslag svävar hela tiden i bakgrunden: indierna är oansvariga, ansvarslösa.

Forster har tidigare, i biografien över Dickinson och i ett par uppsatser i Abinger Harvest, berört erfarenheterna bakom denna roman. I sin senaste bok går Forster vidare på den linjen. Då "A Passage to India" skrevs — den kom ut 1924 — hade Forster varit i Indien två gånger; en kortare tid vid årsskiftet 1912—1913 i sällskap med läraren och vännen Dickinson samt drygt sex månader år 1921 som vikarierande privatsekreterare hos Bapu Sahib, maharadja i Dewas, ett hinduiskt furstendöme på 80.000 själar mitt i Indien. Den nu utkomna boken innehåller brev, kompletterade med en del nyskrivna notiser, från de båda resorna, men framför allt från tiden i Dewas. Boken heter *The Hill of Devi* (Edward Arnold, 15 shilling); Devi är en kulle strax utanför huvudstaden Dewas i det lilla riket med samma namn.

Huvudpersonen är fursten själv, vid denna tid några och trettio år gammal; det är ett slags förälskelse i det porträtt Forster tecknar. "Ganska ofta förstod jag honom inte — han var för oberäknelig — men det var möjligt för mig att nå en basis där beräkningar var obehövliga. Det

E. M. Forster som privatsekreterare hos maharadjan av Dewas.

skulle inte ha varit möjligt med en engelsman." Oberäknelig var fursten utan tvivel, enligt europeiska begrepp. Han resonerade sakkunnigt och intelligent om klassisk europeisk filosofi, dansade vid en religiös fest under två timmar i exaltation framför ett altare för att sedan omedelbart övergå till vardagligt prat om magbesvär och bilar, talade med värme och mystik om livets helighet och stack själv ihjäl getter vid kultoffren, tycktes leva i en drömvärld av stilla och milda tankar, men var irriterad och tjatig när det gällde prestigefrågor om saluter och hälsningar. Han var "säkert ett geni och kanske ett helgon, men han måste vara kung", skriver Forster. Man kan också säga att miljön och ställningen gav fursten en möjlighet att "leva ut" skiftande impulser, som för engelsmannen Forster, trots diktardraget av bohern, var helt främmande; det hämmande och bindande kravet på konsekvens och stadga fanns inte för fursten.

En liknande oreda och brist på verklighetssinne präglar den lilla statens styrelse och hov och allt vad man företar sig. Man har elektricitet, vattenledningar och allehanda moderna bekvämligheter, men ingenting fungerar ordentligt, och Forster, som orimligt nog får i uppdrag att sköta dessa anordningar, kan inte låta bli att reta sig över slarvet, odugligheten och den djuriska konservatismen. "Du skulle gråta över eländet, slöseriet och fulheten", skrev han i ett brev till modern, "och jag gör det nästan också." De religiösa ceremonierna består i slött upprepade tekniska grepp, och Forster deltar i detta bedjande till och välsignande av alla möjliga föremål. "Man behöver inte säga nå-

Maharadjan.

11/11

DET NYA RIKET OCH DET GAMLA

FÖR SJUETTIET ÅR SEDAN

kom Strindbergs "Det nya riket". Titeln var vald med tanke på representationsreformen; Strindbergs satir gick bland annat ut på att något "nytt" rike inte kommit till. Boken blev utskäld av den tidens välsinnade som en perfid-skandalskrift; hur mycket finare var inte de gamla satiriker, från Juvenalis till Swift och Tegnér, skrev man. Nu hör boken till våra klassiska verk med många sidor som är lika friska, upplysande och sanna som för sjuttio år sedan. Strindberg funderade, såsom framgår av hans brevväxling, på att besvara kritiken med en ny stridsskrift, "Det gamla riket". Den titeln har nu *Vilhelm Moberg* tagit upp. Hans bok (*Det gamla riket*, Bonniers, 12:50) är en satir, vars sammanhållande synpunkt kan sägas vara hur mycket gammalt, hur många föråldrade traditioner och konventioner som har kraft i våra dagars Sverige. Boken kommer säkert att bli utskäld och förhånad likaväl som Strindbergs; kanske begagnar man i högre grad, det mera moderna vapnet att tysta ned och inte låtsas om. Lika säkert är att boken blir läst, diskuterad och vinner framtidens berömmelse; den är i sin helhet uppriskande, upplysande och sann.

Det har sitt intresse att jämföra de båda böckerna. Strindbergs bok är inte en genomförd satir; då och då bryter ursinnet fram, och det är i några av dessa raseriutbrott som den mest lysande effekten uppnås. Moberg driver utan ett ögonblicks avsteg den rent satiriska linjen; den unge jurist som berättar hur det går till inom förvaltning och rättsväsen i landet *Idyllien* skriver i Swifts stil knappt, kyligt och nästan utan kommentarer, om också stundom i briljant förtäta formuleringar. Strindbergs satir har större vidd, han slår omkring sig och träffar åtskilliga som egentligen inte har med saken att göra. Mobergs angrepp gäller i första hand de svenska rättskandalerna under de senaste åren, och de institutioner och verksamheter som dras in i handlingen — monarkin, socialdemokratiska partiet, myndigheterna, tidningarna — blir nästan alltid attackerade därför att de haft med dessa skandaler att skaffa. En så våldsamt kraft som Strindberg på vissa sidor när Moberg inte upp till vare sig det beror på tekniken eller ej, men i det hela har Moberg — mera behärskad, mindre personlig, stillsamare — format en satir som han utan att vara

förmåten kan ställa vid sidan av föregångarens.

Svagheten i boken, om det nu är en svaghet, ligger kanske främst däri att Moberg nöjt sig med, kunnat nöja sig med, att till stor del relatera kända förhållanden. En kungagunstling som omväxlande beskyddas och näpses av överheten; en överståthållare som ordnar med gunstlingens förpassande utomlands; en kriminalchef i huvudstaden som intimt umgås med, mottar gåvor av och överlämnar stora summor till gunstlingen och på nådigt uppdrag inskrider vid hans skidsmässo och uppköper hans skandalskrifter; en sådan gunstling som sedan på grund av gamla, av de inblandade väl kända handlingar upptäckes vara en grov brottsling och dömes till mångårigt straffarbete — ja, detta är ju i vårt land ingen satir, utan en mjuk och pyrd skildring av aktuella händelser. Att överståthållaren i efterhand mottar försäkran om regeringens orubade förtroende, att kriminalchefen sitter kvar som om ingenting hänt — detta kan möjligen tyckas vara överdrift och lössläppt fantasi, men visst inte; just så förhåller det sig. På dessa och en rad andra punkter har Moberg inte annat än rent kvantitativt kunnat skärpa det faktiska; han opererar med flera överståthållare, flera kriminalchefer, flera intagningar på sinnessjukhus osv. Det är en svaghet, låt oss erkänna det, men det har varit svårt att här skriva en satir.

Man skulle önska att Moberg givit sig tid att i större skala skildra bakgrunden till dessa förhållanden — inte så mycket vad som skett, utan att det anses korrekt att inte tala om eller beivra vad som skett. De mot överheten välsinnade har av skilda skäl haft en exceptionellt stark ställning. Ett slags allians har ingåtts mellan det konservativa välsinne som i respekt, tjänstvillighet och väntan på välvilja alltid bildar ring kring de uppsattas blamager, och det välsinne som i glädjen av att få styra gärna förläter felsteg inom institutioner med tradition och prestige, som i felstegen snarast ser en garanti för ofarlighet, som i maktinnehavet ser det över allt annat hedersamma. Stiftsungefrurna och de politiska segrarna har slagit följe. En sådan karaktäristik av konservatism och socialdemokrati inför skandalerna är ingen blomma åt folkpartiet, som alltför ofta i slött kamaderi uppgivit sin möjlighet att fördöma vad som enligt allas —

got, och ännu mindre känna något", förklarar han, men då och då glimtar i slentrianen en känsla av fromhet och till och med ett slags djupsinne. Vid Desserafesten far fursten och hovet i land; följd av den praktfullt uniformerade armén på några tiotal man, ut till en plats några kilometer från staden; här låtsas man ha vunnit en seger, planterar ett segerträd och läser upp dokument som fingerar att det lilla Dewas är ett stort välde och firar sedan triumfen med fester, som kostar ett halvårs skatteintäkter. Vid sidan av flykten från världen och livet frodas en jakt efter prestige som påminner om Saint-Simons beskrivningar från Ludvig XIV:s hov. "Det finns ingen värdighet, ingen smak, ingen form, och fastän jag är klädd som en hindu kommer jag aldrig att bli det." "Man försäkrar av brist på skönhet."

Några år efter Forsters vistelse i Dewas blev furstens position undergrävd genom olika skandaler. Sonen gick i landsflykt och påstod, enligt Forster säkert med orätt, att fadern-maharadjan sökt förgifta honom. Slöseri och jordbrukskris ledde till bankrutt, och den engelska regeringen i Indien fann sig tvungen att ingripa. Slutligen flydde fursten med sina näraste till den franska staden Pondicherry och dog där efter fyra år, 1937, sedan han förgäves sökt upprättelse för alla enligt hans mening obefogade och lömska beskyllningar. Även som systematisk kverulant bevarade han, enligt en engelsk besökare, sin blidhet och charm. Forsters bok är till dels avsedd att vara ett äreminne över den fallna storheten.

Om "A Passage to India" innehåller den nya boken några noti-

ser av intresse. Forster började skriva romanen redan före det andra besöket, alltså vistelsen i Dewas. Då han sökte fortsätta i Dewas fann han de skrivna kapitlen "döda" och kände blott "avsmak och hopplöshet"; "klyftan mellan det Indien som jag kom ihåg och det Indien jag levde i var för stor". Efter återkomsten till England fann han det möjligt att skriva igen. Han fann emellertid boken dålig och skulle sannolikt aldrig ha avslutat den om inte Leonard Woolf uppmunttrat honom att göra det. I de senare upplagorna är en tillägnan gjord till maharadjan av Dewas.

HERBERT TINGSTEN

tysta
Ti
nota
det
alla
mön.
själ
per
på
att
gått
unde
ämb
sitt
ordn
ralist
från
turlig
parti
de p
omfa
form
ter:
makt
kvar
vals
är p
och
stats
kung
ting
Alla
enligt
lyder:
tjänst
som
honor
den a
sitt a